

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу

Кичко Інни Михайлівни

на тему «Визнання доказів очевидно недопустимими у кримінальному провадженні»,

представлену на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08

Право за спеціальністю 081 Право

Актуальність теми дисертації. Інститут доказування, будучи ядром кримінального судочинства, завжди привертав до себе увагу вчених-процесуалістів та криміналістів, проте наразі багато питань доказової діяльності залишаються невирішеними через відсутність їх належного законодавчого регулювання та єдиної інтерпретації суб'єктами доказування. Одним з таких питань є допустимість доказів, забезпечення якої є важливим завданням кримінального судочинства та гарантією від незаконного та необґрунтованого кримінального переслідування.

Допустимість – один із ключових та легально визначених критеріїв оцінки доказів. Будучи «мірилом» юридичної сили будь-якого доказу, критерій допустимості регламентований ст. 84-90 КПК України. Недопустимість та очевидна недопустимість доказу, тобто отримання певних відомостей в порядку, не встановленому КПК України, позбавляє їх будь-якого доказового значення. Відсутність у таких відомостей юридичної сили означає, що вони не можуть бути покладені в основу прийняття процесуальних рішень.

Виходячи з системного зіставлення регламентації критерію допустимості доказів у різних галузях вітчизняного процесуального законодавства, видається, що саме кримінальний процесуальний закон закладає у допустимість доказів унікальний зміст. Таке твердження закономірне через те, що кримінальні процесуальні правовідносини, що виникають через необхідність держави реагувати на кожне порушення кримінального закону, тісно переплітаються із захистом прав та свобод тих осіб, які стають учасниками зазначених відносин. Насамперед – це потерпілий та підозрюваний (обвинувачений). До того ж, кримінальне судочинство відповідно до ст. 2 КПК України має своїм призначенням захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорону прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована

належна правова процедура. Для реалізації цього завдання в КПК України закріплені як засади кримінального провадження, так і окремі кримінальні процесуальні норми, що сприяють захисту прав і свобод особи. Основне законодавче положення, пов'язане з визнанням доказів недопустимими, викладене в ст. 87-89 КПК України, проте воно не містить ефективних механізмів визнання доказів очевидно недопустимими. Крім того, до дефектів українського доказового права слід віднести те, що в чинному процесуальному законодавстві не врегульовано права учасників судового провадження щодо звернення із клопотанням про визнання доказів очевидно недопустимими під час судового розгляду, а також виникають дискусії щодо кола суб'єктів ініціювання означеного питання в суді. Крім того, непоодинокими є випадки істотного порушення уповноваженими органами процедури збирання доказів неналежним суб'єктом унаслідок зміни підслідності, а також гарантій адвокатської діяльності при повідомленні адвокату про підозру та під час проведення обшуку чи огляду житла, іншого володіння адвоката, приміщень, де він здійснює адвокатську діяльність, та ін.

Відтак, тема є актуальною в сучасних умовах. На сьогоднішній день відсутній ефективний механізм визнання доказів очевидно недопустимими у кримінальному процесі, що свідчить про своєчасність та актуальність обраної здобувачкою теми наукового дослідження.

Оцінка обґрунтованості наукових результатів дисертації, їх достовірності та новизни. Дисертація є комплексним дослідженням теоретичних та прикладних аспектів з'ясування та розв'язання проблеми «допустимості доказів», розмежування «недопустимих» та «очевидно недопустимих» доказів, за результатами якого, зокрема:

вперше:

- розроблено процесуальний порядок визнання доказів очевидно недопустимими у кримінальному провадженні, відповідно до якого за результатами розгляду клопотання про визнання доказів очевидно недопустимими суд виносить ухвалу та наведено аргументи щодо доцільності відображення його в окремій ст. 89¹ КПК України;

- обґрунтовано доцільність визнання цивільного позивача, цивільного відповідача та їх представників суб'єктами права подання клопотання про визнання доказів очевидно недопустимими в частині, що стосуються цивільного позову;

- розроблено положення щодо виділення таких етапів (стадій) здійснення процедури визнання доказів очевидно недопустимими в судовому порядку як: ініціювання визнання очевидної недопустимості доказів; розгляд питання про очевидну недопустимість доказів; прийняття рішення про очевидну недопустимість доказів; наслідки визнання доказів

недопустимими; оскарження остаточного рішення в порядку п. 2 ч. 1 ст. 409 КПК України;

- обґрунтовано положення про те, що ініціювання питання щодо визнання доказу очевидно недопустимим можливе виключно на стадії судового розгляду, із покладенням обов'язку доведення відповідних обставин на суб'єкта, який звернувся з таким клопотанням;

удосконалено:

- наукові положення, які характеризують генезу стану досліджень з оцінки доказів у кримінальному провадженні, а також періодизацію історичних етапів розвитку означеного інституту (виокремлено історичні етапи еволюції такого критерію (властивості) доказів, як їх допустимість: період Київської Русі; періоди перебування українських земель під владою Литви і Польщі та Гетьманщини; дореволюційний (1896-1917 рр.); радянський (1918-1991 рр.); перехідний (1991-2012 рр.); сучасний (2012 рр. – по сьогоднішній день);

- процесуальний механізм визнання доказів очевидно недопустимими шляхом визначення обов'язку суду ухвалювати відповідне рішення під час судового розгляду (а не тільки в кінцевому рішенні), із обов'язковим обговоренням питання учасниками провадження та належним мотивуванням;

- аргументи на підтвердження думки про те, що очевидна недопустимість може бути встановлена під час дослідження доказів в суді за ініціативою суду, який наділений дискреційними повноваженнями щодо цього питання;

- порядок надання судом учаснику судового розгляду, який звернувся з клопотанням про визнання доказу очевидно недопустимим, часу для підготовки заперечень або спростування доводів протилежної сторони;

- обґрунтування необхідності доповнення ст. 87 КПК України положенням щодо врахування судом неминучості виявлення доказу незалежно від порушення прав підозрюваного, в результаті чого такий доказ може бути визнаний допустимим;

дістали подальший розвиток:

- тлумачення міжнародних стандартів кримінального процесу, вироблених прецедентною практикою ЄСПЛ та відображених у положеннях чинного КПК України в контексті відповідності доказів критерію допустимості, до яких віднесено: право на справедливий судовий розгляд; рівність перед законом і судом; безпосередність дослідження показань, речей і документів; недопустимість показань, отриманих шляхом катування, приниження, провокацій та ін.;

– наукові підходи щодо обов'язку доказування обставин, на які вказує ініціатор клопотання про визнання доказів очевидно недопустимими, саме на нього під час розгляду такого клопотання по суті;

– обґрунтування тези про те, що очевидно недопустимими слід вважати докази, отримані шляхом істотного порушення прав людини і основоположних свобод закріплених в КПК України, які мають явний і безумовний характер, а їх з'ясування не потребує проведення додаткових процесуальних дій;

– підходи щодо визнання судом очевидно недопустимими доказів, отриманих: з порушенням строків досудового розслідування; неналежним суб'єктом унаслідок зміни підслідності; з порушенням гарантій адвокатської діяльності при повідомленні адвокату про підозру та при проведенні обшуку чи огляду житла, іншого володіння адвоката, приміщень, де він здійснює адвокатську діяльність; в умовах воєнного стану без обґрунтування прокурором об'єктивної неможливості слідчим суддею виконати свої контрольні повноваження під час досудового розслідування;

– теоретичні і практичні рекомендації щодо використання досвіду країн систем загального та континентального права щодо критеріїв визнання доказів очевидно недопустимими для максимальної реалізації засади змагальності сторін та широкого суддівського розсуду в оцінці допустимості доказів.

Наукове дослідження було виконано здобувачем на кафедрі інформаційного, господарського та адміністративного права КПП ім. Ігоря Сікорського в рамках Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки (Указ Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021) та Національної стратегії у сфері прав людини (Указ Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021). Дисертаційне дослідження виконано в межах науково-дослідної теми кафедри інформаційного, господарського та адміністративного права факультету соціології і права КПП ім. Ігоря Сікорського «Правове забезпечення сталого розвитку» (реєстраційний номер 0118U100325) під керівництвом професора кафедри інформаційного, господарського та адміністративного права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», доктора юридичних наук, професора Лук'янчикова Євгена Дмитровича.

Отже, в дисертаційній роботі поставлене наукове завдання:

– з'ясувати генезу та сучасний стан наукових досліджень допустимості та процедури визнання доказів очевидно недопустимими у кримінальному процесі;

– здійснити системний аналіз сутності та критеріїв допустимості доказів у кримінальному провадженні;

- окреслити міжнародні стандарти кримінального процесу, пов'язані з реалізацією концепту «очевидної недопустимості доказів»;
- охарактеризувати очевидну недопустимість як критерій оцінки доказів у кримінальному провадженні;
- конкретизувати процесуальний порядок та правові наслідки визнання доказу очевидно недопустимим;
- визначити особливості унормування процедури визнання доказів недопустимими за законодавством зарубіжних країн;
- обґрунтувати перспективи визнання окремих доказів очевидно недопустимими у кримінальному провадженні. Ознайомлення із змістом дисертації дозволяє дійти висновку, що визначені завдання виконано повністю, здобувачка повною мірою оволоділа методологією наукової діяльності.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності. За своїм змістом дисертаційна робота здобувачки Кичко Інни Михайлівни повністю відповідає Стандарту вищої освіти зі спеціальності 081 Право та напрямам досліджень відповідно до освітньої програми 08 Право.

Дисертаційна робота є завершеною науковою працею і свідчить про наявність особистого внеску здобувачки у науковий напрям Право.

Розглянувши звіт подібності за результатами перевірки дисертаційної роботи на текстові співпадіння, можна зробити висновок, що дисертаційна робота Кичко Інни Михайлівни є результатом самостійних досліджень здобувачки і не містить елементів фальсифікації, компіляції, фабрикації, плагіату та запозичень. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають належні посилання на відповідне джерело.

Мова та стиль викладення результатів. Дисертаційна робота написана українською мовою. Робота видається послідовною, має логічну структуру, стиль мовлення є науковим.

Дисертація складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури та додатків. Загальний обсяг дисертації 273 сторінки.

У вступі дисертантка розкрила актуальність дослідження, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, виклала мету та визначила завдання дослідження, методи, які використовувались в процесі роботи, описала наукову новизну та практичне значення одержаних результатів дослідження та апробацію результатів дисертації.

У першому розділі дисертації «Теоретико-методологічні засади оцінки доказів з точки зору їх допустимості у кримінальному провадженні» (стор. 27-110) розглянуто генезу нормативних основ та теоретичних уявлень про допустимість доказів, сутність та критерії допустимості доказів у кримінальному процесі, міжнародні стандарти визнання доказів такими, що відповідають критерію допустимості у кримінальному провадженні.

Дисертантка навела приклади з власного досвіду щодо процесу долучення доказів сторонами кримінального провадження (стор. 90). Висвітлено ряд рішень Європейського суду з прав людини щодо порушення стандарту кримінального процесу на національному рівні.

У другому розділі дисертації «Підстави, процесуальний порядок та правові наслідки визнання доказів очевидно недопустимими в кримінальному процесі» (стор. 111-157) висвітлено очевидну недопустимість як критерій оцінки доказів, процесуальний порядок та правові наслідки визнання доказу очевидно недопустимим. Викладено характеристику загального порядку визнання доказів очевидно недопустимими та етапи зазначеної процедури (стор. 130-136). Значна увага приділена аналізу думок вчених та матеріалам судової практики.

У третьому розділі дисертації «Проблемні питання та шляхи вдосконалення порядку визнання доказів очевидно недопустимими в кримінальному провадженні» (стор. 158-206) розглянуто зарубіжний досвід визнання доказів недопустимими у кримінальному провадженні та перспективи визнання очевидної недопустимості доказів у кримінальному процесі. Значна увага приділена досвіду Англії та США, в яких зародився інститут допустимості доказів. Досліджується питання строків досудового розслідування кримінального провадження, питання порушення належної правової процедури та збирання доказів неналежним суб'єктом.

Дисертаційна робота оформлена відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Оприлюднення результатів дисертаційної роботи. Наукові результати дисертації висвітлені у чотирьох наукових публікаціях здобувача, серед яких:

– Тецька І.М. (Кичко), Лук'янчиков Є.Д. Проблемні питання допустимості доказів щодо проступків після закінчення строків досудового розслідування. *Науковий вісник УжНУ*. Вип. 79(2). 2023. С. 256–261. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.79.2.39>;

– Тецька І.М. (Кичко), Лук'янчиков Є.Д. Проблемні питання допустимості доказів при визначенні або зміні підслідності прокурором. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. Вип. 3. 2023. С. 251-257. DOI: <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2023-3-251-257>;

– Тецька І. М. (Кичко) Сучасний стан наукових досліджень оцінки доказів з позиції їх відповідності критерію допустимості. *Європейський правничий часопис*. Вип. 3. 2024. С. 120-126. DOI: [https://doi.org/36919/3041-1149\(Print\).3.2024.120-126](https://doi.org/36919/3041-1149(Print).3.2024.120-126);

– Кичко І. М. Міжнародні стандарти визнання доказів недопустимими у кримінальному провадженні. *Наукові перспективи*. Вип.

Також результати дисертації були апробовані на чотирьох наукових фахових конференціях, зокрема: «Правове регулювання суспільних відносин в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови з метою забезпечення сталого розвитку» (м. Київ, 9 грудня 2022 р.); «Modern methods for the development of science. Abstracts of I International Scientific and Practical Conference» (м. Хайфа (Ізраїль), 9-11 січня 2023 р.); «Кримінальне процесуальне право на сучасному етапі розвитку України» (м. Київ, 27 жовтня 2023 р.); «Військові кримінальні правопорушення та особливості їх розслідування» (м. Київ, 26 січня 2024 р.).

Здобувачка демонструє високий науковий рівень у своїх публікаціях, що свідчить про проблематику теми дисертації. Участь у наукових фахових конференціях свідчить про високий рівень активності здобувачки. Зазначені тези доповідей доповнюють науковий профіль здобувачки.

Рівень академічної доброчесності проявляється у систематичному викладенні матеріалу та використанні наукової термінології з використанням посилань на відповідні джерела.

Таким чином, наукові результати описані в дисертаційній роботі повністю висвітлені у наукових публікаціях здобувача.

Недоліки та зауваження до дисертаційної роботи.

В цілому оцінюючи позитивно дисертаційне дослідження Кичко Інни Михайлівни, слід звернути увагу на деякі спірні, дискусійні положення і висловити зауваження, як підґрунтя для дискусії під час захисту:

1. Потребує додаткового обґрунтування позиція авторки щодо стандарту доказування «поза розумним сумнівом», яка стосується ухвалення остаточних судових рішень (зокрема вироку) (стор. 80-81);

2. Потребує додаткового обґрунтування позиція авторки щодо критерію визначення розумності строків кримінального провадження, визначеного у п. 1 ч. 3 ст. 28 КПК України, а саме «складність кримінального провадження, яка визначається з урахуванням кількості підозрюваних, обвинувачуваних та кримінальних правопорушень, щодо яких здійснюється провадження, обсягу та специфіки процесуальних дій, необхідних для здійснення досудового розслідування тощо» (стор. 105-106);

3. У дисертаційному дослідженні відповідно до традиційних методологічних підходів значну увагу приділено використанню належного понятійного апарату, застосування якого в окремих випадках потребує додаткового пояснення. Так, зокрема, здобувачка стверджує: «одна з найрозповсюдженіших причин, через яку докази визнаються юридично нікчемними, полягає у їх отриманні законодавчо неуповноваженою особою, тобто неналежним суб'єктом кримінального процесу» (стор. 58). Якщо друга частина наведеного твердження не викликає заперечень, то

використання у першій частині формулювання «юридично нікчемними», характерного для цивільного права, викликає питання щодо можливого ототожнення понять «нікчемності» у цивільно-правовому та «недопустимості» у кримінальному процесуальному контекстах.

4. Дискусійним є положення про те, що строк досудового розслідування необхідно обчислювати з дня внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань та досудове розслідування не може тривати невизначений час (стор. 178-184) та потребує уточнення пропозиція дисертантки щодо визначення строку досудового розслідування до дня повідомлення особі про підозру щодо проступків.

Вважаю, що висловлені зауваження не є визначальними і не зменшують загальну наукову новизну та практичну значимість результатів та не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи.

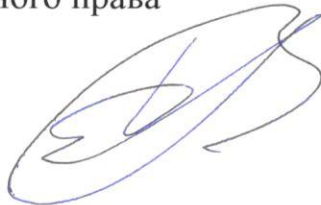
Висновок про дисертаційну роботу.

Вважаю, що дисертаційна робота здобувача ступеня доктора філософії Кичко Інни Михайлівни на тему «Визнання доказів очевидно недопустимими у кримінальному провадженні», виконана на високому науковому рівні, не порушує принципів академічної доброчесності та є закінченим науковим дослідженням, сукупність теоретичних та практичних результатів якого розв'язує наукове завдання, що має істотне значення для спеціальності 081 «Право». Дисертаційна робота за актуальністю, практичною цінністю та науковою новизною повністю відповідає вимогам чинного законодавства України, що передбачені в п. 6 – 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Здобувачка Кичко Інна Михайлівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право.

Рецензент:

старший викладач кафедри інформаційного,
господарського та адміністративного права
ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського
кандидат юридичних наук

Євген ДЕХТЯРЬОВ

« 07 » 2025 року

